

ПОЛІЛОГ ЯК МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Одним з основних методів розвитку діалогічної мови у дітей дошкільного віку під час організованих форм роботи є полілог. Полілог - це організована, цілеспрямована розмова багатьох осіб, в даному випадку - вихователя з дітьми, з певної теми, яка складається із запитань і відповідей. Полілог є ефективним словесним методом навчання, який при правильному його поєднанні з конкретними спостереженнями та діяльністю дітей відіграє велику роль в освітньо - виховній роботі з дітьми.

Полілог в першу чергу є методом уточнення і систематизації уявлень дітей, здобутих ними в процесі повсякденного життя і під час організованих форм роботи. Характер полілогу вимагає від дитини вміння активно відтворювати свої знання, порівнювати, розмірковувати, робити висновки. За допомогою полілогу діти цілеспрямовано засвоюють відомості про конкретні предмети й явища, вчаться словом передавати ознаки предметів, дії з предметами. Зосереджуючи увагу на характерних ознаках явищ, педагог поглиблює уявлення дітей про те, що вони сприймали на прогулянках, екскурсіях. Позначення сприйнятого словом, опис самими дітьми предметів і явищ робить процес набуття знань осмисленішим. Полілог також збагачує дитину новими знаннями або показує знайоме в новому аспекті. Беручи участь у полілозі, дитина вчиться зосереджувати свою думку на одному предметі, пригадує те, що знає про нього, привчається логічно мислити. Під час організації полілогу вихователь учить дитину чітко висловлювати свої думки, розвиває вміння слухати і розуміти запитання, правильно формулювати відповідь на них - коротко або докладніше залежно від характеру запитання, правильно ставити запитання. Полілоги активізують дитячу мову, сприяють розвитку діалогічного мовлення. Оволодіння навичками діалогічного мовлення має важливе значення для наступного навчання в школі.

Вихователь вчить дітей у ході полілогу правильно застосовувати граматичні форми слів, чітко вимовляти слова, правильно ставити наголоси, збагачує й активізує їх словник має можливість повторно відтворити те, що діти спостерігали раніше. Під впливом полілогу мова дошкільників стає точнішою, змістовнішою.

Під час полілогу активізуються моральні й естетичні уявлення дітей, зосереджується їхня увага на найяскравіших враженнях. Полілоги, ідейно спрямовані й багаті за змістом, підводять дітей до доступних для них суджень, висновків. Дитина на яскравих прикладах повніше осмислює й емоційніше переживає своє ставлення до оточуючого. Спираючись на знання, дитина обдумує свою поведінку, оцінює вчинки. Полілог формує у дитини відповідне ставлення до фактів дійсності, сприяє вихованню організованості й формуванню певних моральних якостей.

В умовах нашого дошкільного закладу полілог використовується як важливий засіб колективного спілкування дітей.

Змістом полілогу є програмний матеріал з ознайомлення дітей з навколишнім: з предметами побуту, праці, з побутом і працею людей, явищами природи, суспільним життям, святами, з іграми, навчанням і працею дітей у дитячому садку тощо. Зміст полілогу може складати обговорення прослуханих казок, оповідань, віршів, розглянутих картин, діафільмів, кінофільмів, телепередач тощо.

Зміст полілогу повинен бути педагогічно цінним, сприяти здійсненню завдань всебічного виховання дітей і разом з тим бути посильним, психологічно близьким дитині-дошкільнику. Дотримання останньої вимоги особливо необхідне для того, щоб полілог проходив активно, збуджував думку дитини, допомагав утримувати її увагу і залишив би глибокий слід у її свідомості.

Поширеними є полілоги, які відтворюють факти і явища суспільного життя: «Наше місто», «Ми любимо своє місто», «Що ми бачили в бібліотеці?». Ряд полілогів присвячується темам праці, трудовим процесам, трудовим справам самих дітей: «Хліб - всьому голова», «Професії твоїх батьків», «Як шиють одяг», «Про будівництво», «Ми - чергові», «Що ми виростили на городі, в саду?» тощо.

З дошкільниками проводяться полілоги про машини, які допомагають дорослим у праці: «Що машини допомагають робити в дитячому садку і вдома?», «На чому люди їздять?», «Які машини допомагають колгоспникам вирощувати врожай?» тощо), про предмети, з якими діти зустрічаються кожного дня («Наші іграшки», «Про одяг і взуття», «Про посуд» тощо).

Вихователь повинен глибоко продумувати зміст полілогу, відбирати для обговорення ті факти й явища, які підводять дітей до узагальнюючих висновків і в той самий час потребують додаткових пояснень, відомостей, щоб діти повніше і глибше осмислили матеріал спостережень.

Наступні полілоги мають бути складніші за попередні. В них повинні ставитись нові розумові завдання, підвищуватися вимоги до мови дітей.

Полілог досягає своєї мети тільки при чіткій організації і продуманій методиці її проведення. Тому значне місце в успішному проведенні полілогу має ретельна підготовка до нього вихователя і дітей. Вихователь, визначивши завдання і тему, продумує і підбирає зміст, структуру, визначає характер і формулювання основних запитань. Крім того, підбирає необхідні наочні посібники, технічні засоби, продумує, як урахувати індивідуальні особливості дітей і забезпечити диференційоване керівництво ними під час організації полілогу.

Готовність дітей до полілогу полягає у наявності в них відповідних знань про предмет чи явище, які будуть обговорюватись під час полілогу. Ці знання дитина одержує під час екскурсій, спостережень, розгляду картин, читання книг, перегляду діафільмів, телепередач тощо. Полілог повинен будуватися на основі життєвого досвіду і знань дітей. Наприклад, полілог на тему «Про зиму» можна проводити тільки тоді, коли діти вже ознайомились з зимовими явищами природи, слухали відповідні оповідання і вірші. Якщо планується полілог за змістом картини, літературного твору, то діти повинні мати певні знання для розуміння цього матеріалу, прослухати цей літературний твір, розглянути картину.

Полілог є складним методом навчання, його хід залежить не тільки від підготовки самого вихователя, а й від рівня розвитку дітей, їхніх знань, від ступеня їхньої активності й самостійності. Полілог вимагає від дитини напруження уваги, вона повинна весь час стежити за ходом полілогу, не відволікатись від теми, слухати своїх товаришів, пригадувати, узагальнювати, бути готовою відповідати, в той же час стримувати себе від виступу, коли не запитують. Перед вихователем стоїть завдання підтримувати протягом усього заняття активність дітей, мобілізуючи їхню увагу.

Структура полілогу залежить від теми, змісту, віку дітей. У ній взаємопов'язані такі структурні елементи, як початок полілогу, основна та заключна частини. Полілог повинен починатися з опису конкретних образів, емоційно яскравих спогадів дітей про цікавий випадок. Необхідно відразу ж оживити в пам'яті дітей цілісний образ, явище, активізувати емоційну сферу дітей і тим самим викликати в них бажання брати участь у полілозі. Почати полілог можна по-різному - із згадування, з розповіді, з розгляду картинки, іграшки, предмета, з загадування загадки, читання вірша, які мають пряме відношення до теми.

В основній частині полілогу розкривається її конкретний зміст. Готуючи полілог, вихователь має спланувати його етапи, тобто виділити суттєві компоненти того поняття, яке буде аналізуватися з дітьми. Дітям послідовно ставляться запитання, які спрямовують їхню активність. По ходу вихователь дає пояснення, стверджує дитячі відповіді, узагальнює їх, показує наочний матеріал тощо. Полілог повинен бути емоційним, жвавим, підвищувати активність дітей. Залежно від змісту полілогу, в ньому в різних поєднаннях використовуються такі прийоми як: запитання, пояснення, показ наочного матеріалу.

У процесі полілогу педагог іноді повідомляє нові відомості, щоб уточнити або поглибити знання дітей про ті предмети й явища, про які йде мова. Можна використовувати різні прийоми словникової роботи - пояснення вихователем значення окремих слів, повторення слова хором разом з вихователем.

Успіх і педагогічна результативність полілогу багато в чому залежить від правильно поставлених перед дітьми запитань.

Усі запитання можна поділити на дві групи. До першої можна віднести ті, які вимагають від дітей простої відповіді чи описування предметів, явищ. Це запитання що? хто? який? куди? тощо. Вони ставляться на початку полілогу або мікротеми для того, щоб відновити в пам'яті дитини те, що вона бачила, переживала. Друга група запитань вимагає від дітей деяких логічних узагальнень, умовиводів, встановлення причинних зв'язків, розкриття змісту теми. (Для чого? чому? навіщо? чим схожі? як узнати? тощо.).

Такі запитання пошукового та проблемного характеру повинні відігравати провідну роль під час полілогу, особливо в старших групах. Вони здебільшого ставляться після того, як в пам'яті дитини відновилися знання, образи, і на основі аналізу вона може прийти до висновку.

Запитання вихователя повинні розкривати зміст теми і спрямовувати думку дітей на правильну відповідь. Тому їх треба формулювати чітко, конкретно, коротко. (Які машини допомагають будівельникам будувати будинки? Де роблять іграшки?). Неконкретні запитання часто призводять до неправильних, поверхових відповідей. Так, запитання «Що ви знаєте про Київ?», «Що ви можете сказати про цю картину?» і подібні - широкі за змістом, неконкретні, тому й відповіді дітей будуть поверховими. В самому запитанні не повинно бути незрозумілих дітям слів. У кожному запитанні повинна бути лише одна думка. При постановці запитань необхідно чітко уявити собі, які психічні процеси при цьому активізуються у дітей - процеси пам'яті, мислення, уяви, а також, які саме почуття викликаються. Активізація всіх психічних процесів шляхом запитань до дітей - важлива умова проведення полілогу.

Слід також ставити такі запитання, які викликали б у дітей різні образи - зорові, слухові тощо. Наприклад, під час полілогу про річний транспорт вихователь ставить таке запитання: «Що ви чули, коли були на набережній?» Діти згадують, що чули гудки пароплавів, короткі й довгі, шум моторів, голосні оголошення по радіо на річковому вокзалі тощо. Слухові сприймання допомагають дітям точніше описати все, що характеризує явище, предмет.

Крім основних запитань вихователь повинен використовувати і допоміжні — навідні та запитання - підказки. Навідні запитання займають основне місце серед допоміжних, вони допомагають дитині не тільки точніше засвоїти зміст того, про що запитують, а й наптовхують на правильну відповідь, дають можливість самостійно впоратись з нею, наприклад: «А що ще у нас є цікавого в місті? Яка річка? Як вона називається?»

Значно менше місце повинні займати запитання - підказки, які містять у собі готову відповідь. Діти, відповідаючи на них, повинні тільки ствердити чи заперечити, наприклад: «А ти бачив пам'ятник на площі?» Ці запитання

треба ставити тільки дітям, які не впевнені у своїх силах, повільно думають. Відповівши на таке запитання, дитина сміливіше відповідатиме на наступні. Проте і щодо таких дітей ці запитання не можна застосовувати часто, бо це привчає дитину до відповідей без роздумування, гальмує її розумовий розвиток.

Важливим показником активної участі дітей у полілозі є їхні запитання. Треба вчити дітей ставити запитання до вихователя і товаришів. Вихователь повинен бути уважним до запитань дітей, які виникають у них в процесі бесіди: схвалити вдалі запитання, відмітити спостережливість, допитливість. Вихователь може викликати у дітей бажання ставити запитання зауваженнями («Невже вам нецікаво знати, як роблять цю іграшку?»), попередньою установкою («Послухайте Сергія, а потім розпитайте його детальніше, що він бачив у Києві»), вказівками («Запитайте один у одного, що вам найбільше запам'яталося з того, що ми бачили на телеграфі й чому?»).

У процесі полілогу діти повинні висловити своє ставлення до предметів і явищ, поділитися почуттями, переживаннями. Проводячи полілог, вихователь мусить пам'ятати, що він повинен мати характер організованої розмови, яка проходить вільно, не напружено, у звичайних, невимушених умовах і сприяє розвитку живої, образної мови дітей. Відповідаючи на запитання, діти іноді відходять від теми, тому що у них під впливом слова легко і швидко відновлюються асоціативно пов'язані враження. Тож вихователь повинен стежити за ходом полілогу, спрямовувати його, не давати відхилитися від теми, вести полілог жваво, емоційно.

Відповіді дітей можуть бути розгорнутими і короткими. Вимагати на кожне запитання розгорнутої відповіді не слід, інакше полілог втратить свою невимушеність, стане нецікавим.

У практиці зустрічаються випадки, коли вихователі вимагають повної відповіді. Проте не слід цього робити під час жвавого полілогу, який захоплює не тільки розум, але й емоції дітей. Цим знижується емоційна безпосередність обміну думками і враженнями, що характерно для усного розмовного мовлення; мова дитини набуває характеру «книжної»